

Makale Türü/Article Type: Araştırma Makalesi/Research Article

MİKAYIL MÜŞFİK'İN ŞİİRLERİNDE HAYAT FELSEFESİ

Rövşen MEMMEDOV¹

Öz

Makale Azerbaycan romantik şairi Mikayıl Müşfik'in hayat konulu şiirlerine adanmıştır. Romantik ruhlu, hayatı delicesine seven Müşfik, Sovyetler Birliği tarafından Türk ajanı olarak itham edilmiş, kısa süren mahkeme ile ölüm cezasına çarptırılmıştır. Kısa ömrüne 11 kitap sığdırmayı başaran Müşfik, romantik şiirleriyle Azerbaycan edebiyatına damga vuran isimlerdendir. Hayatı romantik bakış açısından analiz eden şairin şiirlerinde sonsuz aşk, hayat sevgisi, milli değerlere, örf adetlere bağlılık, ana babaya saygı, geleceğe inanmak duygusu güçlüdür. Onun kişiliği, millî şuur ve vatanseverliğin sembolü olup, edebi kişiliği genç neslin milli benlik bilincinin gelişmesi ve genç nesilde vatanseverlik duygularının eğitimi için paha biçilmez bir hazinedir. Müşfik'in eserlerinin ana kahramanı hayatın kurucusu, aktif bir liderdir. Bu şiirlerin benzersiz özelliklerinden biri, şairin kendisinin tüm olayların merkezinde olması ve aktif bir katılımcı olarak ortaya çıkmasıdır. Bu şiirler, hayat severlerin karşısında mutlu bir gelecek manzarası oluşturmaktadır. Hayat sorunu, hayat meselesi yazarın yaratıcılığında her zaman çok önemli bir yer tutmuştur. Hayatı, yaşamayı seven Müşfik, tüm şiirlerinde bunu dile getirmiştir. Bu doğrultuda onun hayat konulu şiirleri günümüz edebi teknikleri açısından incelenerek tahlil edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Mikayıl Müşfik, Azerbaycan edebiyatı, Hayat felsefesi, Romantik edebiyat, Sovyet terörü

LIFE PHILOSOPHY IN MİKAYIL MÜŞFİK'S POEMS

Abstract

The article is dedicated to the life-themed poems of the Azerbaijani romantic poet Mikayil Müşfik. Müşfik, who has a romantic spirit and loves life madly, was accused by the Soviet Union as a Turkish agent and sentenced to death in a short trial. Müşfik, who managed to fit 11 books in his short life, is one of the names that left his mark on Azerbaijani literature with his romantic poems. The poet's poems, which analyze life from a romantic point of view, have a strong sense of eternal love, love of life, commitment to national values and customs, respect for parents, and belief in the future. His personality is a symbol of national consciousness and patriotism, and his literary personality is an invaluable treasure for the development of national self-consciousness of the young generation and the education of patriotism in the young generation. The main hero of Müşfik's works is the founder of life and an active leader. One of the unique features of these poems is that the poet himself is at the center of all events and emerges as an active participant. These poems create a happy future for life lovers. In this direction, his life-themed poems will be analyzed in terms of today's literary techniques.

Keywords: Mikayil Müşfik, Azerbaijani Literature, Philosophy of Life, Romantic Literature, Soviet Terror.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, rrr_188@mail.ru, Orcid: 0000-0002-8821-0517

Bu Makaleye Atıfta Bulunmak İçin/Cite As: Memmedov, R. (2023). Mikayıl Müşfik'in Şiirlerinde Hayat Felsefesi. *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1), 185-197

Giriş

Vladimir İliç Lenin'in ölümünün ardından Sovyetler Birliği'nin başına geçen Stalin, sosyalizme karşı muhalif olan herkesi aradan kaldırmaya karar verdi. Parti içi mücadelenin bir sonucu olarak, Stalin muhaliflerini bastırmayı başardı. Ülke için "tehlikeli" olan parti temsilcilerinin bir kısmını ülkeden kovdu. Stalin, bazı ünlü ideolojik insanları Sibiryaya sürdü. 1934 yılında Sankt-Petersburg İl başkanı Sergey Kirov'un öldürülmesi bahanesiyle Sovyetler Birliği'nde kanlı terör ilan edildi. Bu cinayet olayı 1920'lerin ve 1930'ların muhalefet liderlerini ortadan kaldırmak için kullanıldı. "23 Şubat- 3 Mart 1937'de Moskova'da düzenlenen SSCB Merkez Komitesi kongresinde Stalin, kendisinin "sosyalizmi inşa etme yolunda sınıf mücadelesini keskinleştirme" doktrinini tekrarladı. "Parti çalışmasındaki eksiklikler ve Troçkistler'le sahtekârların ortadan kaldırılması" hakkında bir rapor sundu ve bundan sonra kitlesel baskılar başlatıldı." (Kirillina, 2001: 87). 1937 yılı tarihe "Kanlı Terör" yılı olarak geçmiştir. 1937'nin başında, bir grup parti lideri ve Sovyet işçisi siyasi suçlardan yargılandı. Önce orduda ve parti içinde başlayan temizleme süreci, daha sonra aydınlar kesimine geçti. Amerikalı tarihçi Tadeusz Swietochowski'ye göre, "aydınlar baskının başlıca kurbanlarıydı. 29 bin aydın idama mahkûm edilmişti." (Swietochowski, 2002: 69). Swietochowski'nin belirttiği gibi, "tarihsel görev ve sosyal güç duygusuna sahip" aydınlar varlıklarını kaybetmişlerdi." (Swietochowski, 2002: 70).

Kafkasya'da terörden en çok etkilenen Azerbaycan aydınları ve Azerbaycan edebiyatı olmuştur. Belirtmek gerekir ki dönemin aydınları ve yazarlarının birçoğu Türkiye'de eğitim görmüş, Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin kurucularından olmuştur. 1937 yılının kanlı teröründe hapsedilen ve öldürülen özellikle Türkçü yazar ve şairler oldu. Gazetelerde ve dergilerde Hüseyin Cavit, Ahmet Cevat, Mikayıl Müşfik, Salman Mümtaz, Atababa Musahanlı, Hacı Kerim Sanılı, Emin Abid, Bekir Çobanzade, Aliabbas Müznib, Hacıbaba Nezerli, Seyit Hüseyin, Tağı Şahbazi Simürğ gibi ünlü edebiyatçılar hakkında çıkan yazılardan sonra, bu edebiyatçılar hapsedildi. Türk ajanı, milletçi damgası vurulan bu edebiyatçılar, kısa süren mahkeme sonucu kurşuna dizildiler. Katledilen şairler arasında kendi üslubu ile seçilen şairlerden birisi Mikayıl Müşfik'tir. Şair, "Müsavat Gençlik Örgütü" ile ilişkileri ve hükümete iftiraları nedeniyle takip edilir. Daha sonra hapsedilen şair, işkencelere maruz kalmıştır. 29 yaşında hayata veda eden genç şair, Sovyetlerin ithamlarına maruz kalmış, Türkçü şair olarak damgalanmış ve kısa süren mahkeme sonunda ölümüne karar verilmiştir. Karar 1938 6 Ocak'ta infaz edilmiştir. Kendisinden sonra büyük edebi miras bırakan Müşfik'in şiirleri, Azerbaycan romantik edebiyatının ölümsüz şiirleri sırasındadır.

Çalışmada Mikayıl Müşfik'in hayat konularını ele aldığı şiirleri tahlil edilmiş, 1930-1937 yılları arasındaki faaliyeti araştırılmıştır. Sovyet ruhlu şiirlerle edebiyata adım atan Müşfik'in, daha sonra milli mücadele ruhunda yazdığı eserler derinlemesine incelenmiştir. Müşfik hakkında yazılan makalelere de çalışmada yer verilmiştir.

1. MİKAYIL MÜŞFİK'İN EDEBİ KİŞİLİĞİ

1908 yılında Bakü'de doğan Müşfik'in edebiyata ilgisi çocuk yaşlarından başlamıştır. Okul yıllarında Türk ve Rus edebiyatını okuyan Müşfik, kendisinin hayat yolunu belirlemiştir. Edebiyat dünyasına Sovyetler Birliği zamanında adım atan Müşfik, "şiir kariyerine 1926 yılında "Genç İşçi" gazetesinde yayımlanan "Bir gün" şiiriyle başlamıştır." (Duman ve

Mammadov, 2022: 97). Edebi hayatına bu şiirle başlayan Müşfik'in sonraki hayatı şiirler, hikâyeler ve edebi çeviriler yazmakla geçmiştir. Müşfik'in eserleri, Azerbaycan şiirini zenginleştiren mükemmel edebi örneklerdir. Modernlik, coşkulu duygular, yüksek ilham ve yaşam sevgisi bu eserlerin temel özellikleridir. Mikayıl Müşfik'i tüm kuşakların çağdaşı yapan ve onu her zaman sevdiren şey, içtenlikle dolu şiirlerinin halkın ruhuyla, anavatanı Azerbaycan'a duyduğu sevgi ve hayranlığın büyük bir aşkla bağlantısıdır.

İlk şiirinden sonra başarı yakalayan Müşfik, 1930'da "Külekler" (Rüzgârlar) adlı ilk şiir kitabını yayınladı. Bu kitaptan sonra kendisinin edebi yönünü belirleyen şair, 1931-1936 yılları arasında "Günün Sesleri" (1930), "Buruglar Arasında" (Sondajlar Arasında) (1931), "Vuruşmalar" (Savaşlar) (1932), "Pambığ" (Pamuk) (1932), "Bir May" (Bir Mayıs) (1932), "Şeirler" (Şiirler) (1934), "Gaya" (Kaya) (1935), "Kendli ve İlan" (Köylü ve Yılan) (1935) gibi kitapları yayımlandı. 1937 yılında "Çağlayan" adlı şiirler toplusunu yayına hazırlamış lakin hapsedildiğinden dolayı o kitabını yayınlamamıştır. Bu kitabına 1935-1937 yıllarında yazmış olduğu eserlerini: "Hayat Sevgisi", "Bahtiyar", Ebediyet Nağmesi", "Yine O Bağ Olsaydı", "Çağlayan", Duygu Yaprakları", Mingeçevir Hasreti", "Terter Nağmeleri", "Seher", "Kırılan Saz", "Özgürlük Destanı" gibi ünlü eserlerini dâhil etmişti. Fakat genç yaşında hayata veda etmesi bunu yayımlanmaya izin vermedi.

2. ŞAİRİN ŞİİRLERİNİN KONUSU

Geçen yüzyılın 20'li yıllarında yeni bir toplumsal yapı temelinde millî şiiri yaratan ve geliştiren Mikayıl Müşfik, lirik şiirler, poemalar¹ yazarak Azerbaycan edebiyatında kendine has bir üslup ve iz bırakmıştır. Mikayıl Müşfik'in çeşitli konuları kapsayan eserleri, millî ve beşerî niteliklere sahiptir. Mikayıl Müşfik denilince, akla ilk gelen modernite, fikir genişliği ve romantik üslupla yazılmış şiirlerdir. Mikayıl Müşfik'in şiirleri, millî şuur, vatan sevgisi bakımından mükemmeldir. "Mikayıl Müşfik; sanatkarlığı ile millî bilince simge, sanatı ile de genç kuşaklarda vatanseverliğin terbiyesine muktedir olmuştur." (Keskin, 2020: 2604)

Müşfik'in eserlerinde insana saygı, insan kudretine, zekâsına değer vermek önemli yer tutmaktadır. Şiirlerinde insan, hayatın nabzını tutan, yaşadığı dönem için değil, geleceği düşünen, insanların özgürce yaşamasını destekleyen bir varlık olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu insan zahmete katlanarak emeğe saygı göstermekte, tüm insanları emek yarışmasında beraber olmaya çağırılmaktadır:

Güzeldir bir yüce amel besleyip²,
Bu amel uğruna kan tere batmak³.
Güzeldir güneşi, ayı sesleyip⁴,
Onları da bizim desteye katmak. (Abdullayev, 2007: 195)

¹ Poema - edebiyatın lirik-destansı betimleme türlerinden biri olan olay örgüsüne sahip bir manzum hikâye veya manzum anlatıdır. Bir şiir, büyük bir şiirdir. Olaylara katılan Karakterlerin yanı sıra lirik kahraman (şairin kendisi) açıkça görülebilir.

² Terbiye etmek

³ Çok çalışmak, tam gücü ile çalışmak

⁴ Çağırılmak

Çeşitli konuları ele alan Müşfik, ilk başlarda Sovyetler Birliği, Lenin, Stalin, kolhoz hayatı, Ekim Devrimi hakkında şiirler yazsa da daha sonralar hayat, milli mücadele, Halk Cumhuriyeti konularını şiirlerine yansıttı. Sosyalizm ilkelerini sevinçle karşılayan Müşfik, kapitalist dünyanın insanı, özellikle işçileri ezdiğini kabul etmiyordu. Kapitalizm, insan emeğini sömüren, onu ezen, üç beş kuruşla çalıştıran bir sistem olduğu için Müşfik yeni kurulan “sosyalist devlet”i çok hoşgörülü olarak görmekteydi. “Kapitalizmin emek üzerindeki bakışı geçmişten günümüze hemen hemen hiç değişmemiştir. Kapitali temsil eden kişiliklerin en kutsal amacı görünüşte başkalarına ekmek vermek, onları yoksulluktan kurtarmaktır. İnsan onuruna yakışmayan koşullarda ücret ve çalışma koşulları altında sunulan işleri kabul etmeyen işçiler, iş beğenmemekle suçlanır. Kapitalizmin kendini meşrulaştırmak amacıyla sergilediği bu ortaoyunu değişik coğrafyalarda yüzyıllardır oynanmaktadır.” (Direk, 2022: 625). Sovyetler Birliği, kapitalizmin bu kavramlarını reddederek yeni sosyalist yapı inşa etti. Müşfik ve başka genç yazarlar bunu içtenlikle karşıladılar:

Herkes bilir

Bizim yarış

Ne demektir,

Niçindir.

Bu çırpınış, bu arayış,

Toplumunu sağlam kurmak içindir. (Hüseynoğlu, 2004: 78)

Onun şiirlerinde sonsuz aşk, hayat sevgisi, milli değerlere, örf adetlere bağlılık, ana babaya saygı, geleceğe inanmak duygusu güçlüdür. Müşfik’in kişiliği milli şuur ve vatanseverliğin sembolü olup, edebi kişiliği genç neslin milli benlik bilincinin gelişmesi ve genç nesilde vatanseverlik duygularının eğitimi için paha biçilmez bir hazinedir. Müşfik’in eserlerinin ana kahramanı hayatın kurucusu, aktif bir liderdir. Bu şiirlerin benzersiz özelliklerinden biri, şairin kendisinin tüm olayların merkezinde olması ve aktif bir katılımcı olarak ortaya çıkmasıdır. Bu şiirlerde, yazar ve edebi tasvir nesnelere buluşuyor ve birleşiyor gibi görünüyor, şair yaşam olaylarını, varlığının ayrılmaz bir parçası olarak tasvir eder, duygu ve heyecanlarını derin bir hayat felsefesi ile okuyucuya sunar:

Günlerim geçmiyor ancak emekle,

Hayalim gökleri seyir etmekle.

Bulutlar ömrümün kervanı olur,

Sanırım yıldızlar hem vatanımdır,

Demek yer de benim, gök de benimdir,

Huzurumla cihan ne bahtiyardır. (Hüseynoğlu, 2004: 5)

Görüldüğü üzere, şiirde şair kendisini değil tüm cihanı düşünmektedir. Eğer insan huzurlu olursa o zaman cihan insanlara uyararak sakin, sessiz, huzur içinde olacaktır. “İnsan değil, dünya bir insanın yanında olduğu için kendini şanslı saymalıdır.” (Memmedova, 2018: 9). Mikayıl Müşfik’in şiirlerinin her kıtası, her dizesi okuyucunun kalbinin derinliklerine

nüfuz eder, kalplere dokunur, insanları yüksek duygular ve yüksek istekler dünyasına götürür. Bu şiirler günümüzde de geçerlidir, herkes tarafından sevilen örnekler ve sevilen şiirlerdir. Müşfik'in önemli özelliklerinden birisi onun eserleri içinde her vezinde, her ölçüde şiirlerin olmasıdır. O, hecenin tüm ölçülerinde, aruz vezinde ve hatta serbest şiirler de yazmıştır.

3. HAYAT KONULU ŞİİRLER

Mikayıl Müşfik'in üst düzey bir söz yazarı, yeni ile eski arasındaki mücadeleyi özgün, figüratif bir anlayışla anlamaya çalışan yetenekli bir şair olarak olgunlaşması, ilk şiirlerinde dikkat çeker. Müşfik'in edebi faaliyetinin başlangıcı çok karışık ve karmaşık bir döneme denk gelmektedir. O dönemde edebiyata belirli bir tema ve fikir görev olarak belirlenmişti, yazar ve şairler bu çerçeveden sapamazdı. Ancak, sınırlamalara rağmen, Müşfik, bu çerçeveyi kırarak ve okuyucuları topluca okumaya çekerek daha modern ve özgün bir şiir yaratmayı başardı. Hayatın gerçeğine karşı lirik-duygusal bir tavır sergileyen şair, şiirini yeni hayata daha da yaklaştırmış ve onunla birlikte diğer şairleri de modernitenin şairleri olmaya çağırmıştır. Onun ana kahramanı kendi içsel özünü ifade ederek şöyle demektedir:

Ben ezilen sınıfın haykıran,
Hak bağıran sedasından yarandım.
Ölümlerin pençesinde hıçkıran
Mazlumların nevasından yarandım. (Müşfik, 1934: 11)

Şunu da belirtmek gerekir ki hayat sorunu, hayat meselesi yazarın yaratıcılığında çok önemli bir yer tutmaktadır. Şiirlerinin çoğunda bu soruna değindiğini görmek mümkündür. "Hayat Sevgisi" şiiri buna bir örnektir:

Hayat dedikleri bu keşmekeşten¹,
Kalbimde, kanımda yanan ateşten,
Geceden, gündüzden, aydan, güneşten,
Bu zengin fezadan nasıl el çekeyim? (Hüseyinoğlu, 2004: 127)

Hayatı olduğu gibi değil, "olması gerektiği gibi" görmek isteyen şair, şiirlerinde bunu defalarca vurgulamaktadır:

...Hazan acısına edip tahammül,
Gülün gölgesinde ötende bülbül,
-Hayat, hayat- diye çırpınır gönül
Gönülden, sevgiden nasıl el çekeyim? (Hüseyinoğlu, 2004: 127)

"Dünya güzeldir, dünya sonsuzdur ve insanın dünyada yaşama hakkı vardır" fikri ünlü şair Samet Vurgun'un şiirleri için tipikse, o zaman Mikayıl Müşfik'in şiirleri için "Hayat güzeldir, hayat tatlıdır. Ancak ne yazık ki insan ebedî değildir" fikri daha karakteristiktir ve

¹ Kargaşa

şairlerinin çoğunda bu fikir öne çıkar. İnsan-hayat, insan-dünya... Bu iki kavramın birliği şairin diğer şiirlerinde de kendini gösterir.

Bize bu parlak hayat görünürdü karanlık,

Güzel çarpışmasaydık, güzel yaşamasaydık! (Hüseynoğlu, 2004: 48)

Şiirde şair bu sözleriyle arkadaşına seslenir, onun bu hayatı parlak ve mutlu görmesinin, hayat mücadelesinin zorluklarını kolayca aşmasına bağlı olduğu hissedilir ve o, bu dünyada kendini (insanı) yaratıcı olarak görür. Burada şair, felsefi bir fikir ortaya koyar, yani hayatın güzelliğinin, insanın geleceğine dair iyimser bakış açısının kendisine bağlı olduğu sonucuna varır. Bir kişinin toplumu etkilediği ve istediği yönde değiştirdiği açıktır. Genel olarak Müşfik'in yaratıcılığında yaşam kavramı her şeyden önce mücadele anlamına gelir. Bu, onun şiirlerinin derin katmanlarında ve eserlerindeki yeniliklerde açıkça görülmektedir:

Benim gönlüm diyor ki,

Bunlar henüz nedir ki,...

Büyük günler,

Şanlı günler, şen günler

Yoluna düşen günler

Henüz karşımızdadır! (Hüseynoğlu, 2004: 148)

Belirtmek gerekir ki Müşfik, hayat meselesine ek olarak, aşk temasını da edebiyata yeni ve modern bir şekilde getirdi. Nitekim sevgiyle hayatı birbirine bağlayan şair, sevgiyi hayatsız, hayatı sevgi olmadan hayal etmiyordu. O, eşi Dilber Hanım ile Bakü şehrini seyrederken şunları söylemişti: "Dilber, Bakü akşamlarının ne kadar güzel olduğunu görüyor musun? Bu güzellik, onun güzelliğini övmek için ustalık ister. O, insan kalbini sevgiyle, şefkatle doldurur ve kalbini vecde getirir. Kaçınılmaz olarak bu güzelliğe şiir yazmak zorunda kalıyorsun.":

Sevgilim, hayata sevgiyle bak!

Bu sulu, topraklı dünya güzeldir.

Yer güzel, sema güzel, tabiat güzel,

Asîman¹ güzeldir, derya güzeldir,

Fakat senin aşkın, benim hayalim-

Bunların hepsinden daha güzeldir. (Ahundzade, 2005: 33)

Şair, hayal ettiği ve tanımladığı dünyada tek ve yalnız yaşayanları mutsuz adlandırmıştır. O, dünyayı tüm insanlarla beraber mutlu görmek istiyordu, yalnız yaşamak ise hayattan uzak durmak, mücadeleye dayanamamak demektir:

---

¹ Gökyüzü

Kalbimin her gözü bir aşiyandır¹,

Mutsuz bu dünyada tek yaşayandır. (Hüseynoğlu, 2004: 163)

Müşfik, bunlardan bahsederken en önemli faktörleri belirtmekteydi. İnsan kendi “ben”ini, varlığını anlamalıdır. Bu sayede insan kişilik olarak gelişir, toplumu istediği gibi değiştirir ve güzelleştirir:

O korkunç hiçliği aldım nişana,

Alkış varlığını duyan insana. (Hüseynoğlu, 2004: 163)

Görüldüğü üzere, bu dizelerde insanı tüm zorluluklara karşı cesur durmaya davet eden Müşfik, varlığını, yaşamını idrak eden, hayatta bir amaç için yaşayan insanı daha da yüceltir. Dünyada belli bir maksat için yaşayanlara da hitap eden şair, duygu, düşünce ve fikirler olmasa bu dünyanın bir hiç olduğunu dile getirir. Yani dünya sağlam düşüncelerle süslenecek mutlu geleceğe gidecektir. Sağlam fikir yürüten insanların fikirleri, ölüp gittiğinde de her zaman güncel olacak ve düşüncelerde yaşayacaktır:

Cihan fikrimizle süslenecektir,

Her zaman nağmemiz seslenecektir-

Bu dünya Mihriban kucağımızda,

Şen bir çocuk gibi beslenecektir! (Hüseynoğlu, 2004: 150)

Müşfik, bu şiirleriyle toplumsal mesaj vererek, herkesin hayatı sevmesini ve onun için bir şeyler yapmalı olduğunu dile getirir. Müşfik’e göre, “hayat her zaman yaşamaya değer” düşüncesi hâkimdir.

4.MÜŞFİK’İN ROMANTİK ŞİİRLERİ

Müşfik, hayal dünyasında genç bir romantik olarak Azerbaycan edebiyat tarihinde yaşıyor. Mikayıl Müşfik’in kişiliği, millî bilinç ve vatanseverliğin sembolüdür. Onun çalışmaları, genç neslin gelişmesinde ve onlarda vatansever duyguların eğitiminde paha biçilmez bir hazinedir. “Mikayıl Müşfik’i modern ve tüm nesiller tarafından her zaman iyi kılan, içten, samimi şiirlerinin halkın ruhuyla bağlantısı, Azerbaycan’a büyük sevgiyle aşkı, vatandaşlığı, okuyucuların kalbini büyüleyen çekiciliğidir.” (Hüseynoğlu, 2004: 14). Akıcı, kolay bir üslubu olan şairin şiirlerinde hayata romantik bakış, doğaya büyük ilgi vardır. Yaşamayı her şeyden yüce gören Müşfik “Hayat Sevgisi” şiirinde bunu açıkça belirtir. “Evet, seviyordu... Seviyordu! Müşfik’in hayata olan aşkı ona yaşamın enginliğinde kanat çalmaya güç veriyordu. Ve o, her kanat çırpıntısında yeni doğmuş gibi sabahlara bakıyordu... Tan yerinden umuyordu... Aydınlanan ufuklara uzatıyordu ellerini...” (Veli, 2016: 43).

Bu şiir arkadaşlarına ve akrabalarına veda ediyormuş gibi yazılmıştır:

Ah, ben günden-güne bu güzelleşen

Işıklı dünyadan nice el çekim?

¹ Yuva

Bu yerle çarpışan, gökle elleşen

Dosttan, aşınadan nice el çekim? (Müşfik, 2004: 128)

Bu şiir şairin hayata bakışı açısından mükemmel şiirdir. Şiirde gerçek hayatın tüm güzelliklerini ele alan Müşfik, zorlu koşullara bakmaksızın insanları bu güzelliği görmeğe, faydalanmaya çağırmaktadır:

Bir yanda doğanlar, dumanlı dağlar,

Bir yanda keklikler, ayna bulaklar,

Bir yanda bülbüller, çiçekli bağlar,

Ben bu temaşadan nice el çekim?

Hazan acısına edip tahammül,

Gülün gölgesinde ötende bülbül,

– Hayat, hayat! – diye çırpırır gönül,

Gönülünden, sevdadan nice el çekim?

Sen aldın aşını yeni hislerden,

Hey civan kalemim, düşme beherden,

A dostlar, söyleyin, ben bu hünerden,

Bu tebi valadan¹ nice el çekim? (Müşfik, 2004: 129)

Buradan görüldüğü üzere şiirde hayatın güzel yanları, doğası sanatsal açıdan mükemmel resmedilmiştir. Bu kadar kötü koşullarla yaşarsan bile, yüreğin hayat kavramını daha iyi anlamın için çığlıklar atmaktadır. Şairin bu tip konuları ele alması, kendisinin hayat bağlılığının göstergesidir. Halil Rıza bu şiir hakkında düşüncelerini şöyle ifade eder: “Tutuklanmasından bir yıl önce şair, ülkedeki, edebi ve sosyal çevre üzerindeki kara adaletsizlik bulutlarını ve orada burada, sağda solda yaşanan trajedileri bir sanatçı olarak ezip geçtiğini gördü. Şair bunun farkına vardığında, sonunun geldiğini anlamış gibiydi.” (Ulutürk, 2009: 29). Mikayıl Müşfik’in şiirlerinde halk ve yazılı klasik edebiyattan yararlanmaktaydı. Folklor konusundaki derin bilgisi ve ustaca kullanımı, şairin şiir dilinin akıcılığını ve eserlerini okumaya olan ilgisini belirler:

Rüzgârları yararken köksünüz parça-parça,

Ayrı kalırdı kuşlar sıradan haftalarca,

Alnınızı bulutlar severken bahtiyarca,

Dik başınız önümde neden eğildi, dağlar?

¹ Tebi vala – çok yüksek yetenek / <https://www.azleks.az/online-dictionary/tæbi+vala/ET>: 15.07.2022

İnsanoğlu – ezelden o sine dağlayandı,
Yoksa onun hançeri kalbinize mi dayandı?
Başınıza kül oldu, gönlünüz oda yandı,
O zaman ki yerinize raylar çekildi, dağlar! (Müşfik, 2004: 40)

Vatanının güzelliklerini akıcı bir üslupla kaleme alarak, millî ve evrensel duyguları şiirlerine yansıtmaktaydı. Onun eserleri hümanizm açısından daha çok dikkat çeker. “Hayat Hem Gülmek, Hem Ağlamaktır”, “Mutsuz Bu Dünyada Tek Yaşayandır”, “Hayat Ondan Küsenleri Kırar”, “Ne Kadar Yakışıyor İnsana Gülmek!”, “Fuzuli’ye Değmeyelim” gibi şiirlerinde hümanist bir yaklaşımla İnsanın hayatta yerini, rolünü belirler:

Kalmasın sözlerin kalbinde gizli,
Men görmek istemem çehreni sisli.
Ol aslan yürekli, şafak benizli,
Gülerek, yurdunu şenlendir, ay Kız! (Müşfik, 2004: 45)

Gidiyoruz, Gidiyoruz, gidiyoruz,
Gitmiyor, uçuyoruz, uçuyoruz...
Uçmuyor, bir şimşek olup da çakıyoruz.
Akıyoruz, akıyoruz.
Geçmişin yüzüne tokat atarak akıyoruz,
Yurdumuzla yarını kurarak akıyoruz. (Müşfik, 2004: 94)

Hayattan doymayan, işten doymayan,
Efsane sözlere mehel koymayan,
Gönlünü, gözünü verip işine,
Bakıp hayatının yükselişine,
Halk ile titreyen, halk ile gülen,
Vatan için yaşayan, vatan için ölen
Semimi bir insan ne bahtiyardır! (Müşfik, 2004: 131)

Bu veya buna benzer şiirlerinde hep gelecek güzel hayat resmedilmiştir, hep insana çağrı vardır, insanın mutlu olması vardır. Geleceğe büyük ümitlerle bakan Müşfik, kendi romantizmini daha da evrensel kılmaktaydı. “Parlak sanat üslubu olgunlaştıkça, kendi sesiyle konuşabilen yenilikçi bir şair ve milli hürriyet ve bağımsızlığı için şehit düşen halkın cesur oğullarından biri olarak milenyum şiirimize damgasını vurdu. Kelimenin mucizevi gücüyle zamanının üstünde duran, her sihrin farkında olan genç Müşfik, sanat dünyasıyla halkın anısına ebedi bir yuva kuran ölümsüz şairimizdir.” (Guliyeva, 2018: 6). Müşfik romantizmi kendine has romantizmdir. O zaman zaman insana, sonra da evrene hitaben gelecek arzularını

“Duygu Yaprakları” ve “Gece Düşüncesi” şiirlerinde açıkça ifade etmektedir. Bu konuda şair Halil Rıza “Müşfik’in şiirindeki şiirsel rüya şu şekildedir: Zaman anlamında, sadece yazıldığı yıllarda değil, yaşadığımız günlerde bile ‘yere düşemez.’” demektedir. (Ulutürk, 2009: 22)

Gece sessiz... Fikirim sakın değildir fakat
Gözlerimin önünde canlandı bir hakikat.
Hayalim enginlere o kadar yükseldi ki
Bana öyle geldi ki, ilk defadır kâinat –
Dünyanı sellerinde çalkayan bizim hayat
Sağda, solda dövüşmüş,
Sonra yoluna düşmüş. (Müşfik, 2004: 50)

Müşfik, onu çevreleyen dünya, doğa ve varlık hakkında, bu satırların sadece mevcut dünya hakkında değil, aynı zamanda genel değeri ve insani anlamı hakkında da düşünmemizi sağlayacak şekilde yazmıştır. “‘Bu şiirsel ifade Müşfik’e aittir, ona mahsustur, onundur. Doğa hakkında yazarsan, aşk hakkında yazarsan, yolunu bul, özgünlüğünü göster’ diyordu Resul Rıza.” (Manafova ve Misirova, 2018: 16). Duygularını, hislerini, sevinç ve kederini olduğu gibi şiire yansıtan nadir şairlerdendir. Müşfik sanatının en iyi araştırmacılarından olan Gülhüseyin Hüseyinoğlu onun edebi kişiliği hakkında “Müşfik’in şiiri vezin bakımından diğer şairlerden farklıdır. Çünkü bu Müşfik’in icadıdır, serbest ile heceyi yaklaştıran bir vezindir. Bu veznin tek örnekleri Müşfik tarafından oluşturulmuştur. Sözü ustalikle kullanan ve söze hâkim bir şairdi.” (Manafova ve Misirova, 2018: 32) diye belirterek, şiirlerini en üst makamlara taşır.

Müşfik’in edebi kişiliğinin zirvesini “Duygu Yaprakları” ve “Yine O Bağ Olaydı” şiirleri oluşturmaktadır. Bu şiirlerde Müşfik’in lirik kahramanı bazen duygusal, bazen hırslıdır. Bir şiirde duygusallık ağır basarken, diğer şiirde duygusallık toplumsal olaylar ve dünyaya tepkinin temelinde meydana gelir. “Duygu Yaprakları” şiiri 42 dizeden oluşan dörtlülüklerden oluşmaktadır. Bu şiiri uzun şiir (poema) adlandırmak da mümkündür, her dizesi farklı olayları anlatan bir hazinedir. Şiir kendini anlatmakla başlar. 1937 dalgasının başladığı dönemlerde kaleme aldığı bu şiirde kendisinin istikbalinin, masum, henüz çok genç olduğunu, şiir ortamında "hilalinin" daha yeni başladığını ve edebiyat ortamında yelkenlerinin yeni açıldığını ilan ederek haykırmaktaydı:

Ben bir yükselişin sevdasındayım,
Sınıflar dövüşü dünyasındayım.
İnsanı, zahmeti değerlendiren
İyi adamların sırasındayım.

Ben gencim, biliyorum, istikbalim var,
Hâlâ bedir olmamış bir hilalim var,
Yelkenim açılır, kara yel, esme!
Benim bu deryada bir sandalım var.

Sınıf kavgasına seferberim ben,
Askerler içinde bir askerim men.
Bu dönemin şairi olmakla, ey dost,
Bir düşün, ne kadar bahtiyarım ben! (Müşfik, 1968: 380)

Bu şiirde Müşfik, o zamanlar şiiri kolay bir geçim kaynağı olarak görenlere ve ayrıca ilham verici sözler söylemeyen insanlara yerini ciddi bir şekilde göstermekteydi:

Şaire ilhamdan maya gerektir!
Anasız çocuğa daye gerektir!
Şairim söylüyor yerinden duran,
Adamın yüzünde hayâ gerektir! (Müşfik, 1968: 383)

Bu fikirleri daha geliştirerek diğer bir dizede genel olarak her alanda profesyonel olmayı, her işi severek yapılması gerektiğini ısrarla belirtir:

İster bestekâr ol, ister nakkaş ol,
Şair ol, ressam ol, heykeltıraş ol,
Yarattığın şeyi severek yarat,
Herkesten yüksek ol, herkesten baş ol! (Müşfik, 1968: 383)

Bu şiirde fikirler, düşünceler özgürdür, bunu da yapan şairin kendisinin sonunun yaklaştığını hissetmesidir. Sanki şiir şairin vasiyetidir, kendisinden sonra insanlara bir nasihatidir. Bu şiirde kendini poetik biçimde ifade etmiş, akıcı bir dille hayatın tüm anlarını yansıtmayı başarmıştır. Şiirin sonunda tamamen samimi bir üslupla yaşantısının dostlara borçlu olduğunu belirtir ve onlarsız insanın boş olduğunu söyler:

Yazmam, yüreğim sizi anmazsa,
Sizin aşkınızla alev almazsa
El kesip karşıma şuradaca sordu:
Gözden yaş çıkar mı yürek yanmazsa?

Gonca açılır mı, bahar olmazsa?
Şule titrer mi, rüzgâr olmazsa?
Bu nağme ruhumdan kopar mı, bilmem,
Bana ilham veren dostlar olmazsa? (Müşfik, 1968: 385)

Bu dizelerde şair, sonunun geldiğini düşünmüş, hayata bu kadar erken veda edeceğine inanmamıştır. Müşfik'in trajedisi, tarihin acı ironisiydi ki bu mısraları yayımladıktan sadece birkaç ay sonra genç ve yetenekli şairin özgürlüğü elinden alınarak kendisi "Kırmızı Terör"ün kurbanı oldu.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bunun gibi pek çok şeyler yazmak ve pek çok örnek vermek mümkündür. Mikayıl Müşfik'in şiirdeki yolu, kişisel ve kamusal, öznel ve nesnel yönlerin tam bir sentezi ve birliğinin yoluydu. Onun önemli hedefi, şiiri zamanın sosyal felsefi içeriğiyle zenginleştirme arzusuuydu. Bu şiirler, hayatın destansı ölçeğini ve dinamiklerini son derece özlü, dürüst bir biçimde anlama yönünde hareket etmiştir. Müşfik'in bu dinamiği sona erdirmek için yeteneğinin tüm olanaklarını ve tükenmezliğini seferber ettiğini de belirtmek gerekir. Ama acımasız ölüm buna izin vermedi, dehşetlerle dolu 1937 yılında gerçekleşen Kanlı Terörün kurbanı oldu. Pek çok kişi gibi Mikayıl Müşfik de "halk düşmanı" olarak damgalandı ve medyada onun hakkında iftira ve yalanlarla dolu yazılar yayınlandı. Yeni edebiyatın öncülerinden olan Mikayıl Müşfik, Sovyet imparatorluğunun zulüm ve baskılarını, onun "hümanist" siyasetini göz ardı ederek "sosyalist gerçekçilik" çerçevesini kırmış, Komünist Parti tarafından "küçük burjuva şairi" olarak damgalanmıştır. Sovyet İmparatorluğu, şairle birlikte, onun coşkulu yaratıcılığını ve henüz gerçekleşmemiş hayallerini yok etmiştir.

Mikayıl Müşfik'in edebî faaliyeti on bir yıllık çok kısa bir dönemi kapsamaktadır. Ancak kısa ömrüne rağmen arkasında zengin bir servet ve zengin bir miras bırakan yazarın eserleri ölümsüzlük kazanmış ve hala sevilmekte ve okunmaktadır. Şair, kaderin kendisine bahşettiği çok kısa sürede, yüksek bir şiir tutkusuyla zamanının ruhunu ve acısını ifade eden lirik-romantik eserler yazmış ve bu eserler Azerbaycan edebiyatının gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Müşfik'i tüm nesillere sevdiren ve adını yaşatan, halkın ruhuna bağlı olan, Azerbaycan'ı büyük bir sevgiyle yücelten ve yürekleri coşturan eserleridir. Şairin, güzel duygu, akıcılık ve anlam zarafetiyle zengin, hayat dolu, dilde yatan ve kolayca akılda kalan şiirleri günümüzde de sevilerek okunmaktadır.

Kaynakça

- Abdullayev, C. & Hüseyinoğlu, T. & Sultanlı, V. (2007). *Çağdaş Azerbaycan Edebiyatı*. 1.Cilt, Bakü: Bakü Üniversitesi Yayınları
- Ahmedova, L. (2018). *Azerbaycan Poeziyasının Mikayıl Müşfik Zirvesi*. Bakü: Azərbaycan Milli Kitabhanası
- Ahundzade, D. (2005). *Müşfik'li Günlerim*. Bakü: Gençlik
- Direk, A. (2022). Rıfat İlgaz'ın 'Karadenizin Kıyıcığında' Romanı Bağlamında Bir Kasaba Sosyolojisi: *Akçakoca*. *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2), 625
- Duman, G. ve Mammadov, R. (2022). *Başlangıçtan Günümüze Azerbaycan Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Bengü Yayınları
- Guliyeva, S. (2018). Mikayıl Müşfik'in Tarihe Mesajları. *Edebiyat Gazetesi*, Eylül, 6-7
- Gurbansoy, H. F. (2008). *Göklerin Lacivert Eteklerinde*. Bakü: Karanfil Mehdud Mesuliyetli Cemiyet
- Hüseyinoğlu, G. (2004). *Mikayıl Müşfik. Seçilen Eserleri*. Bakü: Şerq-Qerb Yayınevi

- Keskin, A. (2020). Sovyet Devri Azerbaycan Şiirinin Vatansever Şairi: Mikayıl Müşfik. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 7 (2), 4-5
- Manafova, H. ve Misirova, G. (2018). *Mikayıl Müşfik*. Bakü: M. F. Ahundov adına Millî Kütüphane.
- Memmedli, İ. (2019). Ağrılı Zamandan Doğan “Duygu Yaprakları”. 525. *Gazete*, 18 Mayıs, S.18.
- Memmedova, T. (2018). *Gönüllerde Yaşayan Şair*. Bakü: Cafer Cabbarlı adına Respublika Gençler Kütüphanesi.
- Müşfik, M. (1930). *Külekler*. Bakü: Azərneşr Yayınevi
- Müşfik, M. (1930). *Günün Sesleri*. Bakü: Azərneşr Yayınevi
- Müşfik, Mikayıl (1932). *Buruglar Arasında*. Bakü: Azərneşr Yayınevi
- Müşfik, M. (1932). *Vuruşmalar*. Bakü: Azərneşr Yayınevi
- Müşfik, M. (1932). *Pambığ*. Bakü: Azərneşr Yayınevi
- Müşfik, M. (1932). *Bir Mayıs*. Bakü: Azərneşr Yayınevi
- Müşfik, M. (1934). *Şiirler*. Bakü: Azərneşr Yayınevi
- Müşfik, M. (1935). *Gaya (Poema)*. Bakü: Azərneşr Yayınevi
- Müşfik, M. (1935). *Kendli Ve İlan (El Nağılı)*. Bakü: Azərneşr Yayınevi
- Müşfik, M. (1968). *Eserleri: 3 Ciltte*. 1. Cilt, Bakü: Azərneşr Yayınevi
- Müşfik, M. (2004). *Seçilen Eserleri*. Bakü: Şerq-Gerb Yayınevi
- Veli, Ş. (2016). Şiir ve Müşfik. *Koroğlu: Aylık Dil, Kültür ve Edebiyat Dergisi*, 2(13), 43-44
- Kirillina, A. (2001). *Neizvestny Kirov*. Sankt Petersburg: Neva Olma-Press.
- Swietochowski, T. (2002). Azerbaijan: The Hidden Faces of Islam. *World Policy Journal*, 19 (3), 69-76